

biblioteka **RE:PUBLIKA #7**

KOREN VIDA
Aleksandar Vučo

Copyright © Naslednici Aleksandra Vuča
Copyright © ovog izdanja Kontrast izdavaštvo 2024

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Glavni i odgovorni urednik:
Ivan Isailović

Urednik izdanja:
Jovan Bukumira

Pogovor:
Jovan Bukumira

Lektura i korektura:
Tamara Sokić

Dizajn korica:
Slavimir Stojanović Futro

Prelom:
Ivan Isailović

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

ALEKSANDAR VUČO

KOREN VIDA

Piredio
Jovan Bukumira

KONTRAST
Beograd, 2024.

UVODNA REČ

Godine 1928, u saradnji Luisa Bunjuela i Salvadora Dalija, snimljen je *Andaluzijski pas*, prvi nadrealistički film. Premijerno prikazan tek godinu dana kasnije, svojom oniričko-asocijativnom strukturom i uznemirujuće oneobičenim kadrovima postiže veliki uspeh u krugu probranih prvih gledalaca, što autorskom paru donosi ulaznicu u (anti)umetnički pokret Andree Bretona i omogućava nastavak stvaralačke kolaboracije. Čuvena uvodna scena sečenja očne jabučice žiletom (sučeljena eteričnoj slici punog meseca) i dalje provocira snažan zazor, oličavajući jedno od amblematičnih uprizorenja nadrealističke umetnosti. Kapitalan smisao tog prizora, međutim, znatno je širi od uobičajenog *épater le bourgeois* istorijskih avangardi. Imamo li *u vidu* da je oko smatrano centralnim čulom kako antičke tako i moderne evropske kulture – o čemu svedoči privilegovanost termina poput teorije, spekulacije, refleksije, opservacije ili sozercanja – nadrealistička destrukcija oka ukazuje nam se kao sveobuhvatna kritika zapadnog okulocentrizma, i to u cilju inauguracije novog, nokturalnog vizionarstva.

Godina nastanka *Andaluzijskog psa* ispostavila se, inače, kao veoma značajna za nadrealizam, s obzirom na to da Breton u to vreme objavljuje *Nađu* i knjigu o slikarstvu, a Luj Aragon *Raspravu o stilu*, dok na drugoj strani kontinenta, u Beogradu, izlaze iz štampe dva (anti)romana koja se s punim pravom smeštaju u gornji niz – *Bez mere* Marka Ristića i *Koren vida* Aleksandra Vuča. Ipak, za razliku od tadašnjeg razvoja događaja u Parizu, gde će ubrzo izaći i *Drugi manifest nadrealizma*, a unutar

kolektiva, nakon višegodišnjih tenzija, doći do raskola, dve beogradske knjige izlaze u momentu kada nadrealizam samo što se nije zvanično „dogodio” jugoslovenskoj kulturi. Bio je to period tranzicije ka formalnom uspostavljanju pokreta, kada se većina stvari – kako sumiraju autori polemičkog pamfleta *Anti-zid* – još uvek odvijala isključivo „u unutrašnjosti grupe”, uz veliki broj nerealizovanih (pa i danas nedovoljno poznatih) planova i projekata. Pored *Javne ptice* Milana Dedinca, koju su potonji nadrealisti nadahnuto i udruženo branili u javnosti, spomenute knjige Ristića i Vuča – štampane gotovo simultano, kod istog izdavača, u sklopu svojevrsnog kolaboracionističkog izdavačkog poduhvata – predstavljaju, bez ikakve sumnje, najvažnija dela iz perioda pre formiranja pokreta.

Taj strateški manevar u kritici nije prošao nezapaženo, ali je za posledicu imao redukovano čitanje i izvesno distorziranje smisla *Korena vida*. Naime, pošto je *Bez mere* bio prepoznat kao eksplicitna teorijska elaboracija (proto)nadrealističkog programa, Vučovom ostvarenju je, u takvoj optici, nužno pripala uloga implicitne književne realizacije, koja, povrh svega, nije dosegla ono što je (samo navodno) obećavala. Pri tom je ovo interpretativno *denadrealizovanje* u prvi mah bilo oznaka mane i nedostatka knjige, da bi se vremenom – usled devvalorizacije nadrealističkih akcija na jugoslovenskoj i, naročito, srpskoj kulturnoj berzi – pretvorilo u njenu vrlinu, izmeštajući je iz izvorno avangardnog tabora u kanonizovano carstvo modernizma.

Utoliko je neophodno *Koren vida* iznova ukoreniti u nadrealizmu. Već njegova naslovna metafora funkcioniše, takoreći, kao *anticipativni odjek* Bunjuelovog i Dalijeovog zasecanja oka. Motiv gledanja u ovom romanu je očekivano privilegovan, kako po učestalosti tako i po značaju. No, najčešće je reč o pogledu

(ka) unutra, o introspekciji i zagledanosti u sopstvene fantazije. Nije teško naslutiti da je u naslov knjige upisana želja da se, snagom vlastite, nadrealizmom inspirisane vizije, prodre iza vidljive stvarnosti, iza „zakorelih” i ustajalih koprena *očinjeg vida*, sve do istinske nadstvarnosti (ili nesvesnog, koje je često njeno drugo ime). Ovo nastojanje deo je nadrealističkog poverenja u mogućnost da se dopre do onog izvornog i prvobitnog, iz kojeg će biti oslobođene neslućene stvaralačke energije. Međutim, „problem” sa ovim (anti)romanom nastaje zato što – upravo tamo gde bismo očekivali da pronađemo nekakav odgovor o svom poreklu ili izvoru identiteta – sve što zatičemo jesu „crna i krvava rupa”, praznina i nedostatak. U tom pogledu, *Koren vida* maksimalno angažuje svog čitaoca, zahtevajući od njega hiperosetljivu budnost i prijemčivost za diskretna grafička, ritmička i semantička zastranjenja.

Sam Vučo je, decenijama kasnije, izjavio da je *Koren vida*, uprkos tome što je izašao „pod etiketom romana”, zapravo „poema u prozi”, dodavši da je u njoj on figurirao kao „istovremeno i subjekt i objekt romaneskne priče”. Takvim postupkom ova knjiga najviše se približava piščevoj poslednjoj trilogiji romana, pod krovnim naslovom *Omame*, uspostavljajući nezaobilazne niti kontinuiteta unutar celokupnog Vučovog opusa. I više od toga, ovaj nam se roman čini kao neizostavni *koren* pojedinih novijih tendencija u savremenoj srpskoj književnosti, u kojoj je, u poslednjih desetak godina, značajan broj pesnika (neo)avangardne inspiracije štampao i svoj roman-prvenac. Dovoljno je, za ovu priliku, podsetiti samo na one knjige u kojima nam (nekadašnji) pesnici, svaki na svoj način, pripovedaju o sopstvenom poetskom začecu. Prisetimo li se edipalno omamljenih mamadžbina Vladimira Tabaševića, grafičke upotrebe belina i fantazmagoričnih projekcija Bojana Vasića,

ili preverbalnih, ali u jeziku zapamćenih senzacija Marjana Čakarevića, bolje ćemo shvatiti dokle sve sežu pritajeni, podzemni tragovi Vučove inovativne proze.

Nepogrešivo obeležen svojim vremenom, koje pak nadilazi osobenim spojem smele jezičke produkcije i lirične jednostavnosti, *Koren vida* (i) danas zavređuje nova čitanja, i to ne samo probrane i upućene nego, pre svega i koliko je moguće, i nove publike. Uprkos svom hermetizmu, nadrealistička avantura namenjena je svima, bez izuzetka, u onoj meri u kojoj smo spremni da joj se prepustimo, i može da se dogodi i otpočne doslovno svakog trenutka. Za nekoga – možda već na sledećim stranicama ovog izdanja.

Koren vida

Prvi put objavljeno: 1928.

Otvorite mi širom sva vrata, jer me je čekanje oslabilo pred danom. To veliko čekanje koje me muči i seče u zidovima mrkim, ili još jače u poljima, u širokim prazninama slobode, kad me niko već ne čuva, niko ne drži snažno da ne pođem; a toliko prikovan da spavam u postelji, ili rasejan slobodom osećam da to nije ono veliko, ono ogromno, ono pravo, što sam predugo sanjao na nesnosnoj javi.

Vikali ste užasno, da se vaš glas u mom telu kao otrov razgoreo. Urlikali ste zverski i ćutanjem vašim nemarnim, vi na točkovima, vazdušni, podzemni, vezani. Očevi, decom osuđeni; vi ljubavnici, majski bednici; vi radenici, crveni i upljувani znojem; vi smireni pred morem i suncem, pred šumama i u senkama planinskim; vikali ste svima pokretima, glasovima, gutanjem, smehom i spavanjem vašim razvučenim; o drali ste se zverski, da me vaš glas sad muči neizmerno.

A meni je ipak svejedno da li ću provesti noć ili dan, jer ako se okružim vašom velikom *srećom*, biću na ivici događaja još isto tako uznemiren, kao da sam vaš bednik promašenog života. Jer tuga mi sad dolazi kao glad, čak još jednojbojnije, pošto je svaki izbor isključen i nemoguć. To dođe s vremena na vreme, bez ikakve određenosti: u magli žaljenja za nečim nepoznatim, u želji za linijama sasvim nesklopljenim.

Tako, međutim, nije uvek bilo, jer sam dugo imao određeni tok kojim sam mislio da treba da pustim život. Jedno vreme sam mislio na devojkę, koja se očajnički otima iz zagrljaja, a docnije na lik čoveka, koji je raširenim pogledom svetleo očima

kao farovima kroz noć. Osećao sam to kao голу pticu bez krila, kao mrokog leptira kako se otima da poleti, i sve što sam radio i mislio bilo je za oslobođenje i za put da dohvatim tu veliku visinu.

U toj želji spuštali su se dani ulicama, zatvarala su se vrata pred kojima niko neće više zazvoniti i dolazila je noć preko reka i krovova. Ona upravo nije dolazila, već je bila tu, čim bi se svetlosti uvlačile u stvari i utapale nečujno u zemlju.

Ne verujem više da ću izborom moći da postignem savršenije rešenje ni da ću ograditi zidom ili razbistriti lukavim lekovima nametnuto tečenje dana. Skoro sve mogu da trpim i da razumem, kao da nikada nisam razgrnuo grane ni rukama otkinuo sa dna blistavi kamen. A dok sam bezumno grešio, ili kad su mi sa izvanrednom veštinom nameštali zamku, nisam se još osećao prevarenim, jer je kao glatko i crveno srce živela u meni, privezana za svaki sat, svetla i melemna svesnost. Ako sam znao da je moglo da bude drukčije, ništa nije uspelo da me oslabi pred događajima koji su iznenada dolazili.

Često sam se, ipak, savlađivao do krajnjih mogućnosti, pred sasvim beznačajnim ljudima, i bio sam savršeno lažljiv i dobar, sa jezerom prikriivenog zadovoljstva, čisto mogu beskrajno da mrzim, ali da mi je takvo ponašanje potrebno, neophodno možda, za mirniji život i nedirnutu usamljenost.

Na taj su način, međutim, otpadali dani pre vremena, kao nezreli plodovi, ili kao pod vetrom ptice tek uzletele.

Postoje ipak negde daleko opojni sprudovi, žilave utoke delta, ledeni delovi mora, ili ma šta pod maglom tako netaknuto i pusto, jer mi je gadno da pomislim na smirene ribarske kućice i na guste zavese pred suncem.

Smejali ste se smehom vašim površnim, beznačajnim rečima i odelom vašim modernim i lepo skrojanim, dok smo jurili

uglačanim drumovima, kad točkovi osvajaju prostor brže nego misao. Hteli ste da me naučite kako da živim, kako da zaradim mnogo novaca, a ja sam samo hteo da pljunem na vas i na sve što još nazivate životom. Meni je bilo potrebno nešto sasvim drugo, nešto što vi sigurno nikad niste ni sanjali, i bilo mi je vrlo milo što niko neće to doznati, jer tako se duboko sklapala moja tajna.